

Władysław Kryzia

Uniwersytet Łódzki

Ważny wkład w badania nad paleotypią południowosłowiańską

Monografia Ivana Petrova dotyczy tematu nieco zaniedbanego w polskiej literaturze naukowej. Wypełnia więc w pewnym sensie lukę w rodzimych badaniach paleograficznych i zapewne wzbudzi żywe zainteresowanie, szczególnie wśród sławistów. Na strukturę książki składają się wstęp, trzy podstawowe rozdziały, podsumowanie, aneks zawierający tłumaczenia na język polski południowosłowiańskich cyrylicyckich inkunabułów i starodruków, wykaz wydań tekstów źródłowych i bibliografia. We wstępie w zwięzły i przejrzysty sposób określa Autor cel pracy i uzasadnia wybór okresu historycznego oraz zakresu analizowanego materiału istotnego dla kształtowania się i dalszego rozwoju literackiego języka bułgarskiego. Wymienia też, powstałe niedawno, prace o podobnej tematyce, dotyczące rozwoju języków południowosłowiańskich i częściowo wschodniosłowiańskich.

W rozdziale pierwszym Autor prezentuje poglądy wielu lingwistów (poczynając od dziewiętnastowiecznych a na współczesnych kończąc) na

The work has been prepared at author's own expense.

Competing interests: no competing interests have been declared.

Publisher: Institute of Slavic Studies, PAS.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 PL License (creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. © The Author(s) 2016.

język cerkiewnosłowiański i nowo-cerkiewno-słowiański. Zwraca uwagę na genezę, rozwój i związaną z tym periodyzację cerkiewszczyzny od języka staro-cerkiewno-słowiańskiego, przez cerkiewnosłowiański w redakcjach narodowych do nowo-cerkiewno-słowiańskiego, wyrosłego na bazie cerkiewszczyzny w redakcji ruskiej. Poruszając problemy definicyjne, Autor zwraca uwagę na pewien zamęt terminologiczny w pracach dotyczących tak dawnej, jak i nowszej cerkiewszczyzny oraz nie w pełni uprawnione i wprowadzające pewne zamieszanie, a jednak dość częste, wymienne użycie terminów nowo-cerkiewno-słowiański i cerkiewnosłowiański. W dalszej części przedstawia pokrótce ważniejsze opracowania leksykograficzne i gramatyczne dotyczące języka nowo-cerkiewno-słowiańskiego, wybrane teoretyczno-metodologiczne modele jego opisu oraz wpływ języka cerkiewnosłowiańskiego na kształtowanie się języka bułgarskiego (ten ostatni problem przedstawiony jest w świetle badań językoznawców bułgarskich w najobszerniejszym podrozdziale, zatytułowanym *Język i wpływ cerkiewnosłowiański w opracowaniach bułgarystycznych*). Przy tej prezentacji świadomie jednak przytacza głównie prace powstałe w czasach najnowszych, tj. w drugiej połowie XX oraz już w XXI wieku. Słusznie uważa je za najbardziej istotne dla swoich badań, a przez pominięcie wcześniejszych rozdział ten zyskuje większą zwięzłość i przejrzystość.

Rozdział drugi *Inkunabuły i starodruki cyrylickie: zagadnienia taksonomii i nomenklatury*, podobnie jak pierwszy, ma charakter wprowadzający do analizy podstawowego materiału badawczego. Autor podaje i objaśnia stosowane w pracy terminy: **inkunabuł**, **starodruk**, **paleotyp** i **pierwodruk**. Zwraca przy tym uwagę na fakt, że tylko **inkunabuł** jest przez wszystkich badaczy pojmowany jednakowo i jednoznacznie jako druk jeszcze piętnastowieczny. Pozostałe terminy w literaturze przedmiotu, często w zależności od narodowości badaczy, pojawiają się w różniących się znaczeniach. Jak stwierdza Autor, szczególnie zamęt pod tym względem panuje w literaturze bułgarskiej. W związku z tym przyjmuje on zasadę, że **starodruk** i **paleotyp** to synonimy odnoszące się do druków od początku XVI do końca XVIII wieku, a **pierwodruk** to po prostu pierwsze wydanie. W dalszej części przytacza i charakteryzuje opracowania materiałów źródłowych (wymienia przy tym prace J. Niemirowskiego, A. Gusiewej, N. Teodosiewa, M. Cibranskiej-Kostowej, D. Medakowicia, M. Georgiewskiego i innych), dokonuje typologii tekstów podstawowych i wyjaśnia terminy związane z tekstami towarzyszącymi (anagraficznymi), takimi jak: przedmowy, posłowania, karty tytułowe z informacjami o autorze, roku i miejscu wydania oraz różnego rodzaju przypisy zarówno pierwotne,

jak i wtórne. W końcowej części tego rozdziału przytacza i poddaje krytyce klasyfikację paleotypów bułgarskich I. Bogdanowa oraz zapowiada, będący trzonem tej pracy, kolejny rozdział, precyzując przy tym w następującym cytacie swoje zamierzenia:

Trzeba jednak zaznaczyć, iż zawarta w rozdziale trzecim prezentacja nie jest oczywiście w żadnym wypadku syntezą historii XVI-wiecznej paleotypii południowosłowiańskiej, lecz próbą uporządkowania rozproszonych wiadomości, obserwacji i faktów, ułożenia ich w faktograficzną i metodologiczną całość, pozwalającą odsłonić obszary ciągle dyskusyjne lub ciągle nieznanne. Głównym celem jest określenie, wskazanie (zinwentaryzowanie) i ramowe scharakteryzowanie drukowanej bazy źródłowej sprzed czasu pierwszych gramatyk, ustalenie początkowych etapów i punktów zwrotnych, które znalazły się u podstaw późniejszego fenomenu, ogólnie i potocznie nazywanego powstaniem i wpływem języka ncs (Petrov, 2015, s. 84).

Rozdział trzeci zatytułowany *Południowosłowiańska paleotypia cyryliczna w XVI w.: podstawowe tradycje i konteksty źródłowe* rozpoczyna Autor od opisu i charakterystyki piętnastowiecznych inkunabułów głągolicznych i cyrylicznych. Przy ich opisie opiera się na opracowaniach wielu autorów, choć źródłową podstawą jego badań są: dla inkunabułów głągolicznych katalog A. Kruminga, dla cyrylicznych krakowskich prace J. Niemirowskiego i S. Zimmera, a dla cetyńskich także J. Niemirowskiego. Następnie przechodzi do charakterystyki szesnastowiecznych paleotypów, klasyfikując je w oparciu o kryteria czasu i miejsca wydania. Jako prymarne kryterium przyjmuje czas wydania. W związku z tym paleotypy rumuńsko-bułgarskie ze względu na długie przerwy w działalności wydawniczej dzieli na trzy etapy. Analizę rozpoczyna od starodruków rumuńsko-bułgarskich z okresu 1508–1512, po czym charakteryzuje *długą*, ponadstuletnią, z rzadka tylko i na krótko przerwana, działalność drukarzy weneckich, poczynając od Bożidara Vukovicia (1519), a kończąc na siedemnastowiecznych już Bartolomeo i Marco Ginami (1638). Następnie omawia paleotypy serbskie rodu Ljubaviciów (1519–1523) i serbskich drukarni klasztornych (1537–1566) i znów powraca do paleotypii rumuńsko-bułgarskiej, dzieląc ją na dwa kolejne etapy: 1545–1547 i 1551–1588. W zakończeniu rozdziału Autor podaje krótką notkę o paleotypii wschodniosłowiańskiej. Charakterystyka zabytków opiera się na wnikliwej analizie danych (w przypadkach dość częstego braku informacji dotyczących miejsca lub roku wydania bądź też nazwiska drukarza wyraźnie to sygnalizuje) z tekstów anagraficzných oraz na późniejszych opracowaniach i katalogach omawianych starodruków. Przytacza też bogatą literaturę dotyczącą prowa-

dzonych badań, z uwzględnieniem różnych, czasem przeciwstawnych stanowisk. Cennym dodatkiem do pracy są aneksy zawierające teksty anagraficzne (przedmowy, posłowania i kolofony) z południowosłowiańskich cyrylickich inkunabułów i starodruków w przekładzie na język polski oraz wykaz wydań tekstów źródłowych.

Monografia, zgodnie z założeniami autora, jest uporządkowanym i krytycznym przeglądem południowosłowiańskiej paleotypii cyrylickiej XVI wieku (czyli jeszcze sprzed okresu nowo-cerkiewno-słowiańskiego), stanowi ważny wkład w polskie i słowiańskie badania cyrylickiej i głągoliczkiej paleografii i jako taka z pewnością wzbudzi duże zainteresowanie wśród ogółu sławistów, nie tylko paleografów.

BIBLIOGRAFIA

Petrov, I. (2015). *Od inkunabułów do pierwszych gramatyk. Konteksty rozwoju bułgarskiego języka literackiego (koniec XV – początek XVII wieku)*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Ważny wkład w badania nad paleotypią południowosłowiańską

Recenzja nowej monografii z zakresu historii języka bułgarskiego: Ivan Petrov, *Od inkunabułów do pierwszych gramatyk. Konteksty rozwoju bułgarskiego języka literackiego (koniec XV – początek XVII wieku)*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2015, ss. 268.

Słowa kluczowe: recenzja, Ivan Petrov, język bułgarski, paleotypia

An Important Contribution to the Study of South Slavic Palaeotypes

A review of the new monograph on history of the Bulgarian language: Ivan Petrov, *Od inkunabulów do pierwszych gramatyk. Konteksty rozwoju bułgarskiego języka literackiego (koniec XV – początek XVII wieku)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2015.

Keywords: review, Ivan Petrov, Bulgarian language, paleotypes

Notka o autorze

Władysław Kryzia (wladyslaw.kryzia@gmail.com) – językoznawca, sławista, słowenista, emerytowany profesor Uniwersytetu Śląskiego, były wykładowca Uniwersytetu Śląskiego i Uniwersytetu Łódzkiego. Zainteresowania naukowe: słowiańskiego językoznawstwo porównawcze, ze szczególnym uwzględnieniem języków południowosłowiańskich.

Władysław Kryzia, PhD (wladyslaw.kryzia@gmail.com) – linguist, Slavist, Slovenian studies scholar; professor emeritus of the University of Silesia, former lecturer at the University of Silesia and the University of Łódź. Research interests: Slavic comparative linguistics with particular emphasis on South Slavic languages.